

I

POEZIE. V minulých letech vyšla nad slunce jasněji
 najevo následující fakta: České knihy básnické vycházejí
 5 vesměs nákladem vlastním. Průměrně tisknou se ve 100
 výtiscích. Toliko debutanti zcela nezkušení a básníci nepo-
 lepšitelně ješitní tisknou někdy více, tak o 50 výtisků.
 Polovinu nákladu ponechávají si autoři pravidelně na
 památku. Z druhé poloviny dvě třetiny připadají na vý-
 10 tisky redakční a dedikované, třetí třetina někdy se prodá,
 ovšem s padesátiprocentní slevou z krámské ceny. Platící
 odběratelé českých básní jsou dvojího druhu. Více než
 polovinu tvoří mezi nimi lidé, kteří kupují všechno, ze-
 jména všechno, co vychází v malých nákladech. Zbytek
 15 připadá na skutečné čtenáře, o jichž zdravém rozumu mno-
 zí vážně pochybují. Za nebezpečné pro národní zdraví a
 pozitivní cesty národního vývoje nejsou však tito lidé pova-
 žováni, poněvadž nejlepší naši statistikové napočítali jich
 nejvýše deset.

20 Tato fakta přiměla jak známo české spisovatelky k to-
 mu, že se vzdaly svého úmyslu vytlačiti českou poezii muž-
 skou poezií ženskou, a vedla, jak rovněž známo, ke svolání
 kongresu českých básníků, který se usnesl doporučiti všem
 českým poetům pasívní odpor, jehož hlavní zásadou jest
 25 netisknouti básní.

Sjezdové usnesení setkalo se všeobecně s porozuměním;
 čeští básníci projevíli neočekávanou solidaritu. Minulého
 roku nevyšla tiskem již ani jediná cenná kniha básní a kro-
 mě dvou výjimek ani bezcenná. Jednu výjimku činil jistý
 30 bohoslovec, který vydal tiskem tenký sešitek veršů, věno-
 vaných místnímu sdružení křesťanskosociálnímu, a v de-
 setistránkovém úvodu k svým dvanácti básničkám prohlásil
 kongres básníků za dílo ďábelské; druhá výjimka vyšla
 z péra novopečeného sociálně demokratického žurnalisty,
 35 který v úvodě poněkud kratším nazval české básníky per-
 verzními měšťáky a protestoval proti jejich domýšlivé

tyranii. Neví se, byl-li prodán nějaký exemplář těchto knížek.

Pasivní odpor českých básníků ukázal se býti promyšleným a úspěšným defenzivním prostředkem. Ze statistiky, uveřejněné nedávno v nejčelnější revui pro literaturu, umění a život, jde najevo, že ve změněných poměrech, jež nastaly po vymizení básnických knih z knižního trhu, stoupla popularita a zlepšila se hmotná situace většiny básníků, takže dnes básník s vedlejším zaměstnáním jest skutečnou vzácností.

Stalo se to následovně: Básníci, zřeknuvše se dobrovolně vydávání svých knih tiskem, omezili se zpočátku toliko na to, že zasílali rukopisy svých sbírek básní, krasopisně provedené, k posouzení čelným našim kritikům, kteří se v posledních letech neobyčejně opět rozmnožili spolu s literárněkritickými a literárněhistorickými časopisy a orgány. Rozumí se, že každý básník zaslal svůj rukopis jen těm kritikům, s nimiž žil v míru. Tak se stalo, že rázem obohacena byla česká poezie o řadu skvělých zjevů, o nichž vycházely několikasloupcové nadšené referáty, které nebyly nikde paralyzovány kritikami nepříznivými. V revuích mladé generace počalo se již psáti o zlatém věku české poezie; obecenstvo stávalo se nadšeným. Materiální situace básníků se tím ovšem nezlepšila. Rozesílali své rukopisy obyčejně toliko ve třech opisech, neboť zřídka se stávalo, že vycházeli dobře s více než třemi kritiky a referenty; tito jen nejdůvěrnějším známým dovolovali nahlédnouti do vzácných rukopisů. V této přechodní době nebyla básnická práce vůbec honorována a je dosti záhadno, čím se vytrvalí idealisté v tom čase živili. Ale nastal obrat.

Veliké boje, sváděné o tři sta pětadesát literárních, kritických a uměleckých teorií, o nichž bude ještě řeč později, přiostrily neobyčejně osobní nevraživosti mezi vynikajícími kritiky. A tu jeden z nich, nejvynalézavější hlava, opatřil si za drahé peníze bez vědomí autora tajný opis básnické sbírky, kterou jeho protivník nadšeně posoudil jako nejlíbeznější květ české moderní poezie, a jak se samo sebou rozumí, odsoudil nejostřejšími slovy tuto

ve které se něco děje. V tomto směru však čeští spisovatelé nedovedli bohužel konkurovati s cizinou, a tak vedle sebraných spisů Maupassantových jsou to sebrané spisy Ohnetovy, vedle sebraných spisů Tolstojových sebrané spisy Flygare-Carlénové, které zaujaly úplně mysl zbývajících českých čtenářů a oněch čtenářek, které potřebují duševní stravy méně lyrické, než jest ta, kterou jim dodávají naše dnešní spisovatelky.

Vedle této románové literatury čtené existují u nás také romány, jichž spisovatelé vzali si příklad z našich básníků a rozšiřují plody svého ducha toliko pomocí opisů. Jejich počet není veliký, ale jejich díla vynikají, soudě dle referátů v revuích, vzácným uměním. Je to však umění příchuti poněkud perverzní a někteří říkají, že jsou to spisy pornografické. Odbyt opisů těchto děl jest však nevelký, neboť v salónech a čekárnách není zvykem je vykládati: ovšem pouze z obavy, aby snad nevzal je do ruky čtenář náhodou sem zabloudivší. Nicméně i někteří z těchto autorů jsou, zejména v kavárnách, dosti populární díky kritickým sporům, které se o ně vedou a jsou sledovány obecenstvem pomalu stejně horečně jako představení kinematografická. Spisovatelky, ač některé jsou navýsost plodny, netěší se velké popularitě, neboť, jak jsme již pravili, mají toliko skromné čtenářky; kritikové pak o nich nepíší, až na jednu nebo dvě výjimky, zdůvodněné osobními poměry a zálibami, jež nemají nic společného s literaturou. Někteří lidé se i tím ovšem baví.

České krásné próze nedaří se tedy tak, jak bychom snad očekávali, povzbuzeni rozkvětem české poezie. Utěšuje nás tu ta okolnost, že v nejednom směru nahradilo ji u nás umění kinematografické. O tom, jakož i o úpadku naší poezie dramatické, promluvíme si v příští kapitole.

II

POEZIE DRAMATICKÁ. Úpadek české poezie dramatické... pardon, není přece dobře možno mluvit o úpadku něčeho, co přestalo vůbec existovati. České poezie dra-

matické není. Ustupovala stále jednak populární operetě a frašce, německé a francouzské ovšem, jednak cizí i domácí produkci kinematografické, až konečně v posledních dvou třech letech vůbec vymizela. Bylo by zbytečno pozastavovati se nad tím, neboť stalo se to v duchu moderní doby, jejíž práva nelze odstraniti námitkami lidí staro-
světských. 5

Pravda jest ovšem, že ještě před sedmnácti, ba patnácti lety nebylo zcela zjevno, kam vývoj divadla směřuje. Měl-li některý dramatický básník velikou protekci, po-
štěstilo se mu přece tu a tam dostati na scénu své drama. 10
Čteme také ve starých časopisech z oné doby nářky dramatických autorů a jiných lidí uměnímilovných, z nichž jde jasně najevo, že obrat, výhodný pro poezii dramatickou, aspoň u některých divadelních podniků považoval se za možný. Zachovalo se nám z té doby také hojně tiště-
ných dramatických prací, které svědčí o nebývalé zdatnosti 15
a početnosti mladých talentů v tomto oboru uměleckém. Nicméně to vše spočívalo na klamu, na nepochopení vývojových možností. 20

I největší divadelní podniky počaly zápasiti s nedostatkem finančních prostředků, zatímco podniky kinematografické vynášely statisíce. Jak známo, utvořil se pak syndi-
kát českých divadel, v jehož čele stanul náš nejlepší spiso-
vatel veseloher, ředitel Štěk, který silnou rukou zastavil 25
načas divadelní úpadek. Na eventuelní provozování vážné tvorby dramatické byla stanovena vysoká pokuta, slušná veselohra nebo opera směla se dávatí nejvýše jednou měsíčně a repertoár tvořily toliko operety, frašky a staré výpravné hry. 30

I tento krok však nakonec selhal. Většina menších podniků nesnesla kinematografické konkurence, podniky velké živořily a dnes drží se již jen divadla zemská, dík velikým subvencím konzervativních kruhů. 35

Rozumí se, že dramatická poezie, přirozeným vývojem úplně vyhostěná z divadel, ztratila nadobro i knižní trh. Co se nehodí k reprodukci kinematografické, jest prostě všeobecně považováno za věc překonanou a staromódní.

Jaký div, že dramata, nehraná a nečtená, přestala se také psáti. Nadějná generace mladých českých dramatických básníků zmlkla skoro naráz; nějaká ta vzácná báseň dialogizovaná jest rozšiřována v opisech jako jiná díla básnická.

5

ČASOPISY. Vedle žurnálů, odborných listů a časopisů pěstujících časovou fotografii, z nichž Český svět proměnil se loňského roku v obrázkový deník, přetrvaly změnu poměrů toliko tři beletristické týdeníky, jež, pokud jimi již
10 nebyly, staly se listy rodinnými, rozšířenými o část obrázkovou, a sice Zlatá Praha, Máj a Zvon. Poněvadž obecnostvo, pokud ještě čte něco jiného než politické zprávy a literární kritiky, zajímá se neobyčejně o životy slavných lidí, vyplňovány jsou tyto týdeníky hlavně anekdotami ze
15 života slavných spisovatelů a umělců mrtvých i žijících. Zbytek dodávají nejlepší naše spisovatelky. V jubilejní a výroční dny mrtvých básníků zabloudí do nich časem nějaká básnička. Sazeči dostávají na ni příplatek, poněvadž sazba básní se stala neobvyklou. Básně spisovatelů
20 žijících netisknou se ovšem ani v časopisech.

Vedle časopisů věnovaných časové fotografii těší se mimořádné oblibě a neobyčejnému rozšíření časopisy a revue literárněhistorické a literárněkritické. Jak jsme již dříve
25 podotkli, rozmnožily se měrou nebývalou. Bylo konstatováno, že čím méně čte se krásná literatura a díla básnická, tím hojněji čtenářů mají kritiky a bádání literárněhistorická. Stojíme tu před záhadou národní duše, kterou rozluští možná teprve některá budoucí generace, jež příčinu zjevu tohoto pozná bezpochyby z jeho pozdějších důsledků.

30 Zájem naší inteligence i širokých vrstev lidových o kritiky a polemiky, pak také o korespondenci mrtvých spisovatelů a její obšírné výklady jest přímo horečný a můžeme dle něho a zajisté plným právem souditi, že tedy zájem našeho obecnstva o literaturu jest neutuchající, slibný do
35 budoucnosti, ba přímo nadšený zejména o spisy básnické, které se nejméně čtou.

Sečteme-li veškeré literárněkritické a literárněhistorické časopisy a revue, jež vycházejí v Čechách, na Moravě, ve

Slezsku a v Dolních Rakousích, napočteme (nepřihlížejíce k americkým a k jednomu pařížskému) pětapadesát listů, k nimž patří i všechny časopisy umělecké, neboť ani ty nemohou se obejít bez literárních polemik, široce kulturně ovšem založených. Poněvadž nepochybujeme o tom, že veliká většina čtenářů této stati sleduje stále duchaplný život, panující v tomto přesně periodickém tisku, podotýkáme, že bezesporně nejpřednější z nich, Modrá kultura, Červený měsíčník a Bílé směry, tvoří společně vyšším řízením osudu barvy slovanské trikolory a tím jsou nejen charakterizovány jako naše časopisy nejsměrodatnější, nýbrž vyvrací tím i konkurenční pomluvy o své odvislosti na cizině.

Mladistvá rušnost a plnost života, projevující se dnes v našich literárních a uměleckých časopisech, jest opravdu ohromující; přesně počítáno, tři sta pětadesát teorií a tolikéž individualit zápasí v nich s báječným espritem o duchovní primát v české literatuře. A jest jisto, že počet těchto časopisů by se nejméně ztrojnásobil a vzhledem k počtu teorií a individualit, jež se v existujících tísni, *měl* by se také ztrojnásobiti, kdyby to jen dovolovala chudoba našeho národa.

Jak jsme již podotkli, těší se u obecnstva vedle kritik a polemik oblibě snad ještě větší všechna detailní bádání o životě mrtvých českých spisovatelů, hlavně básníků. Naši badatelé v tomto oboru jsou také skutečně a nadmíru vynikající; předčí zejména svou fantazií nejodhodlanější autory cizí. Některý literárněhistorický román z péra takového bystrého mistra zastínil již u obecnstva i nejpoblábnější produkci kinematografickou. Rozumí se, že korespondence mrtvých básníků zůstává seriózním základem této nové dobrodružné literatury, která knižně vychází jen zřídka, poněvadž obecnstvo dostává ji nejraději po troškách. Stává se tím napínavější.

Znameníť nápad provedl loňského roku týdeník Výhled, který jako zvláštní přílohu počal otiskovati pod titulem Slovník lásky velmi přesný abecední seznam všech milenek českých básníků, s mnoha pozoruhodnými detaily, statis-

tickými daty a vyobrazeními. Dílo tištěno je dvojbarevně: všechny milostné noci básníků, přesně datované, barvou červenou. Náklad zmíněného týdeníku stoupl toho roku na padesát tisíc exemplářů. S menším souhlasem a úspěchem
5 setkal se konkurenční podnik poněkud mravokárné revue Dnešní doba, která tiskla jako přílohu neméně důkladný Slovník věřitelů. Povstaly z toho dokonce soudní spory. —

Časopisy satirické a humoristické nevycházejí žádné. Lidé nasmějí a napláčou se dosti v kinematografech. Zna-
10 menité Humoristické listy zanikly s vymřením rodiny Vilímkovy. Poslední satirický list, Noční nádobu, zakoupil i s redakcí tajný rada a člen panské sněmovny dr. Kramář, ale zchoulostivělé svědomí našeho národa odmítlo svorně tuto koupenou satiru a list zanikl, když dělníci Kramářo-
15 vých fabrik prohlásili, že se nebudou dříti na podnik tak nemravný, který se ani nerentuje.

LITERATURA PRO MLÁDEŽ. Pro mládež tisknou se dnes toliko nejnutnější učebnice. Bývalými spisy pro děti, ji-
20 nochy a dívky dnešní mládež — a neřekneme neprávem — opovrhuje. Děti, jež se nenaučí dobře čísti ve škole, doplňují toto své vzdělání pomocí spisů českých spisovatelek za vedení rodičů. Jinak vzdělává se česká mládež mimo školu výhradně v kinematografech. Studenti nevzdělávají
25 se vůbec.

PRODUKCE KINEMATOGRAFICKÁ. Kinematograf nepatří vlastně do literatury. Uvážíme-li však, že většina českých spisovatelů komponuje a píše dnes pro podniky tohoto
30 druhu, shledáme, že jest nutno také o nich na tomto místě se zmíniti.

Kinematograf svým rozmachem, jak jsme již viděli, zatačil před několika lety divadlo v úplné pozadí a převrátil zcela poměry v naší literatuře. Nelze se tomu diviti. V kine-
35 matografu možno za laciný peníz viděti kdykoliv vše, co se děje i neděje, vše, co se stalo i nestalo, ba i budoucnost pravděpodobnou i nepravděpodobnou. Taje přírody a železniční katastrofy, dramata pouliční i rodinná, eucharis-

tické sjezdy a jiné válečné výjevy, milostná dobrodružství a mravní kázání, sebevrahy, apače, vznešené osobnosti, všechny zločiny, všechny ctnosti v pestré směsici řítí se před úžasnými zraky, které za půldruhé hodiny shltnou půl světa. Ale půldruhé hodiny hraje se dnes v kinematografech toliko pro rozmazlenou elitu. V neděli a ve svátek pro lid hraje se celý den a rodiny vypravují se na tuto podívanou časně ráno, nesouce si jídlo s sebou, a vracejí se před zavřením domu...

Reformátorem českého kinematografu stal se jak známo český spisovatel, do něhož by to byl nikdo neřekl, proslulý český fejetonista Karel Hořký. Navrátil se do Prahy z Paříže, která se mu nadobro zhnusila, ale kde cíděním bot u nádraží a jinými sociálně užitečnými funkcemi vydělal si značný kapitál, postavil se v čelo velké kinematografické společnosti, která vzala si za úkol vnitřně počestiti největšího kulturního činitele moderní doby. Podařilo se mu získati většinu českých spisovatelů, kteří, jak jsme minule řekli, stáli právě před alternativou buď dáti se zatlačiti spisovatelkami, anebo dobrovolně ustoupiti na jiné pole, a přesvědčil je o velikém poslání kinematografů. Šlo to snadno, poněvadž sliboval veliké honoráře v době největší bídy spisovatelské. Jeho okřídleným slovem bylo: „Krvě prolejte, mnoho-li libo, jen když to nakonec dobře dopadne. Na mravní tendenci nikdy nezapomeňte!“ A na nádherné divadelní budově, kterou společnost zbudovala, skvěl se zlatými písmeny následující citát z děl velkého fejetonisty:

RADĚJI VÍCE MRAVNÍCH MRTVOL
NEŽ NEMRAVNÝCH NESMRTELNÍKŮ!

A poněvadž český národ bez rozdílu stran potrpí si na mravní mrtvoly, hrnuli se do prvního ryze českého kinematografu lidé všech vyznání a všech barev a svornost panovala pod dvěma zelenými prapory, jež visely na vysokých stožárech před budovou. Zanedlouho bylo nutno stavěti filiálky po všech českých městech; cizácká konkurence byla znemožněna. Karel Hořký počestil kinematograf a

steronásobně nahradil českým spisovatelům to, co ztratili nevděkem čtenářů a ženskou konkurencí.

Obecenstvo bylo nadšeno. Nikde se tak nenasmálo, nikde si tak nezaplakalo bez rozdílu pohlaví jako v kinematografickém divadle Karla Hořkého.

Z jeho myšlenek tyje český kinematograf až dodnes. Domy jeho Společnosti jsou dosud stále plny, ač geniální jeho hlava odpočívá již dvě leta pod zeleným drnem.

Veliké technické pokroky zajišťují kinematografu trvalou budoucnost. Mravní a kulturní jeho účinky pozorujeme již dnes všude ve svém národě. A čeští spisovatelé zakupují statky, ba i velkostatky, což při jejich radikálně vlasteneckém smýšlení nezůstane bez vlivu na politickou situaci.

ZÁVĚR. České literatuře vede se dnes znamenitě.

31. prosince 1930